

PDF

Donald Broady, "Bildning, transnationalisering och globalisering", pp. 46–50 i Felix Larsson (ed.), *Vad är global bildning? Dokumentation av en workshop på Gerlesborgsskolan maj 2011*. Skriftserie 12. Grundtviginstitutet vid Göteborgs universitet, Göteborg 2012

DONALD BROADY

Bildning, transnationalisering och globalisering

Donald Broady, utbildningssociolog och professor i pedagogik med inriktning mot lärarutbildningarnas pedagogik vid Uppsala universitet, drev inledningsvis den något provocerande tesen att global bildning – till skillnad från global utbildning – inte finns.

Ordet "bildning" kan ju betyda lite av varje. Ofta är det ett honnörsord som får beteckna nästan vilket slags utbildning som helst som talaren finner eftersträvansvärd. Men används ordet med den innebörd som tyskans "Bildung" fick då det introducerades i den filosofiska och pedagogiska vokabulären, står det för en föreställning kopplad till en bestämd social situation: den helt nya idén om att människor bör *forma sig till något ej på förhand givet*. Detta det "klassiska" bildningsidealet dök först upp hos de tidiga tyska romantikerna och upplysningsmännen under senare hälften av 1700-talet och på det tidiga 1800-talet. Det kom så småningom att omfattas av olika tankeriktningar och nådde Sverige i början av 1800-talet.

Just detta sätt att tänka, vidhöll Donald Broady, har en särskild historia. Det uppstod i en situation då den nya bourgeoisie och ämbetsmannaskiktets makt stärktes och utmanade aristokratin och prästerskapets herravälde. Den klassiska bildningen var ett ideal för progressiva och antiklerikala grupper som inte ville att universiteten skulle utbilda skolastiska präster utan ett nytt slags ämbetsmän.

Dessa nya grupper, som hade framtiden för sig, ville inte se några nedärvda pensum på universiteten utan menade att det inte på förhand borde vara klart vad den högre utbildningen skulle leda till. Studenterna – det vill säga deras söner – skulle ges frihet att välja vad de ville lära sig och lärarna vad de ville undervisa om. Man hylade den allsidiga utvecklingen av studentens förmågor.

Någon "global bildning" kan inte sägas existera, i den bemärkelsen att just detta ideal skulle ha uppstått globalt, världen över. (Mot detta invände åhörare att det väl kunnat uppstå likartade ideal på andra ställen i världen, till vilket Donald Broady dock ställde sig tveksam. Det frågades också om denna typ av bildning någonsin varit verklighet. Donald Broady höll med om att det var ett utopiskt ideal, men poängterade att det, som ideal, levde vidare i exempelvis den europeiska reformpedagogiken och den nordamerikanska progressivistiska rörelsen.)¹¹

11. Ett helt annat sätt att hålla det klassiska bildningsidealet för globalt vore förstås att hävda att detta är ett ideal som borde omfattas överallt snarare än ett som faktiskt uppstått överallt. Att någon har hållit klassisk bildning för global i denna bemärkelse är nog inte osannolikt. Men det var inte det saken gällde under föredraget.

Här kommer Donald Broady till sin andra huvudpöäng, nämligen kopplingen mellan bildningsideal och sociala fält i Bourdieus mening. Ett ideal som liknar den klassiska bildningstanken kan fungera enbart under förutsättningen att det existerar ett tillräckligt autonomt socialt fält där idealet kan utvecklas.

Att ett socialt fält är autonomt innebär att det bestämmer sina egna spelregler. Inom det tyska språkområdet förfogade för tvåhundra år sedan nyhumanistiskt sinnade ämbetsmannakretsar och den spirande bildningsbourgeoisien över en tillräcklig grad av autonomi för att själva definiera vad som fordrades av en fulländad ämbetsman – eller med andra ord av en sådan man som män i ämbetsmannakretsar ville vara. I en miljö med en sådan grad av autonomi kunde man låta sina söner bilda sig fritt och ändå hysa befogade förväntningar om ett tillfredsställande resultat av deras bildningsgång. Vilka inslag i studier och karaktärsdaning som var passande och opassande tedde sig ju för deltagarna som självklarheter som inte behövde utsägas.

På samma sätt var det, fortsatte Donald Broady, med det besläktade progressivistiska bildningsidealet. På 1910- och 1920-talet existerade på USA:s östkust ett socialt sammanhang (med John Dewey som en av förgrundsgestalterna och med den nystartade tidskriften *The New Republic* som viktigt organ) av progressiva industrikapitalister, liberala journalister och universi-

tetslärare som kunde utmana de dittillsvarande makthavarna – det vill säga den traditionella sortens politiker, jordägare och rentier. Usurpatorerna var överens om hurdan den moderna människan borde vara, nämligen sådan som de själva, och den progressiva pedagogiken i John Deweys anda uttryckte detta nya ideal.

Dessa män utgjorde, i likhet med det tyska ämbetsmannaskiktet hundra år tidigare, ett förhållandevis autonomt sammanhang – autonomt i bemärkelsen att de själva kunde sätta upp spelreglerna för verksamheten inom sina egna fält. Därför kom även det progressiva bildningsidealet att fungera och det av samma skäl som det klassiska bildningsidealet fungerade: agenterna kunde sätta sina rekryter (hämtade ur samma sociala sammanhang som de själva) i progressiva skolor, säga åt dem att göra vad de ville – och räkna med att de skulle vilja rätt saker för att utbildningen skulle fungera. För att ett sådant fritt ideal alls ska fungera *krävs* det dock ett relativt autonomt fält som formar deltagarnas fria vilja. Dessa måste internalisera de värden som är definierande för fältet; vilket de också gör. Den frihet som de enskilda individerna i ett autonomt fält åtnjuter är således, paradoxalt nog, synnerligen begränsad.

(Donald Broady antydde att detta var skälet till att den individualistiska och antisociala variant av amerikansk progressivism som i Sverige från och med 1970-talet upphöjdes till statligt påbjuden pedagogisk ideologi

– med sitt fokus på den enskilde elevens behov och erfarenheter och dennes personliga ansvar för sitt eget lärande – blivit ett misslyckande för de elever som inte tillhör de sociala sammanhang för vilka denna pedagogik är anpassad.)

Diskussion

Ingen skarp åtskillnad förelåg mellan Donald Broadys föredrag och diskussionen av det. Eva Mark ifrågasatte tesen att inga föreställningar liknande det klassiska bildningsidealet uppstått oberoende av det tyska: hon undrade om det var tänkt som en empirisk, kontingent sanning eller som en analytisk, nödvändig. Det mesta av diskussionen rörde dock fältbegreppet och hur det kunde appliceras på andra företeelser än bildning och utbildning.